

Instytut Pamięci Narodowej - Gdańsk

<https://gdansk.ipn.gov.pl/pl2/aktualnosci/174667,Prezentacja-wystawy-Jestesmy-Polakami-Zwiazek-Polakow-w-Niemczech-Warszawa-2-gru.html>
04.05.2024, 05:32

Prezentacja wystawy „»Jesteśmy Polakami«. Związek Polaków w Niemczech” - Warszawa, 2 grudnia 2022

W piątek 2 grudnia 2022 r. przed Domem Polonii w Warszawie (ul. Krakowskie Przedmieście 64) została otwarta ogólnopolska wystawa plenerowa „»Jesteśmy Polakami«. Związek Polaków w Niemczech”.

Wystawa „»Jesteśmy Polakami«. Związek Polaków w Niemczech” przedstawia obecność Polaków na terenie państwa niemieckiego, działalność związku, sylwetki najbardziej znanych działaczy oraz represje, jakie ich spotykały ze strony Niemców za trwanie przy polskości.

- Dla ponad milionowej rzeszy Polaków, którzy pozostali na terytorium państwa niemieckiego, język polski był jednym z wyróżników, jednym z wyznaczników tożsamości tej grupy etnicznej. Bo Polacy w okresie międzywojennym, na terenie państwa niemieckiego posiadali status mniejszości narodowej, pełnię praw, (...) pokazywali, że polska przedsiębiorczość niczym nie ustępuje przedsiębiorczości współobywateli pochodzenia niemieckiego. (...) Ale od samego początku polska mniejszość w Niemczech była traktowana przez władze niemieckie w sposób niezwykle podejrzliwy. Od samego początku podlegała kontroli, a potem zmagającym się represjom, które wzmagaly się jeszcze bardziej po roku 1933. Wybuch II wojny światowej oznaczał także kres funkcjonowania Związku Polaków w Niemczech, który był emanacją aktywności Polaków żyjących w państwie niemieckim. Związek Polaków zdelegalizowano, jego działaczy aresztowano, prześladowano, mordowano -

przypomniał wiceprezes Instytutu Pamięci Narodowej dr hab. Karol Polejowski podczas wernisażu. Podkreślił, że wystawa ma przywracać pamięć o Związku Polaków w Niemczech, o jego dokonaniach i przywrócić pamięć o działaczach, o konkretnych ludziach, zaangażowanych w tę działalność.

- Sprawiedliwość w dalszym ciągu czeka i nie została oddana naszym rodakom, którzy o tę polskość walczyli

- zaznaczył wiceprezes IPN i dodał:

- Związek Polaków w Niemczech przyjął pięć prawd Polaków, (...) jedną z nich jest ta, że Polska jest naszą matką i o

Polsce nigdy nie wolno mówić źle. Uważam, że powinniśmy czerpać z tego, co nasi przodkowie uważali za rzecz oczywistą, która w dzisiejszych czasach czasami się gubi. Warto do tych podstawowych wartości wracać.

Wydarzenie odbyło się w ramach 100. rocznicy obchodów powstania Związku Polaków w Niemczech. W otwarciu wystawy uczestniczyli dr Paweł Warot, dyrektor Oddziału IPN w Gdańsku oraz Adam Hlebowicz, dyrektor Biura Edukacji Narodowej IPN.

Ekspozycja powstała z inicjatywy dr. Pawła Warota, który jest również autorem części wystawy. Stanowi wspólne dzieło kilku oddziałów Instytutu Pamięci Narodowej, w których opracowano jej regionalne części. Została przygotowana w trzech wersjach językowych (polsko-angielsko-niemiecka). Przed Domem Polonii w Warszawie prezentowana jest zbiorcza wystawa, złożona z ponad stu plasz, które były już częściowo pokazane w innych miastach w Polsce, m.in. [10 listopada 2022 r. w Kwidzynie](#).

Autorami poszczególnych części regionalnych są: dr Paweł Warot (IPN Gdańsk) – „Warmia, Mazury, Powiśle” oraz „Na zachód od Odry”, dr Barbara Męczykowska (IPN Gdańsk) – „Ziemia łęborsko-bytowska”, Renata Skoczek (IPN Katowice) – „ Górny Śląsk”, Jerzy Rudnicki (IPN Wrocław) – „Dolny Śląsk”, dr Iwona Demczyszak (Delegatura IPN w Opolu) – „Śląsk Opolski”, Piotr Orzechowski (IPN Poznań) – „Pogranicze”, Jakub Wojewoda (IPN Szczecin) – „Pomorze Zachodnie i Ziemia Lubuska”.

Koordynatorzy wystawy: Izabela Brzezińska, Krzysztof Drażba, dr Paweł Warot. Na wystawie prezentowane są materiały pochodzące ze zbiorów: Biblioteki Narodowej (BN), Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego (BUO), Instytutu Północnego im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie (IP), Instytutu Śląskiego (IŚ), Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Śląskiej Biblioteki Cyfrowej (ŚBC) oraz domeny publicznej.

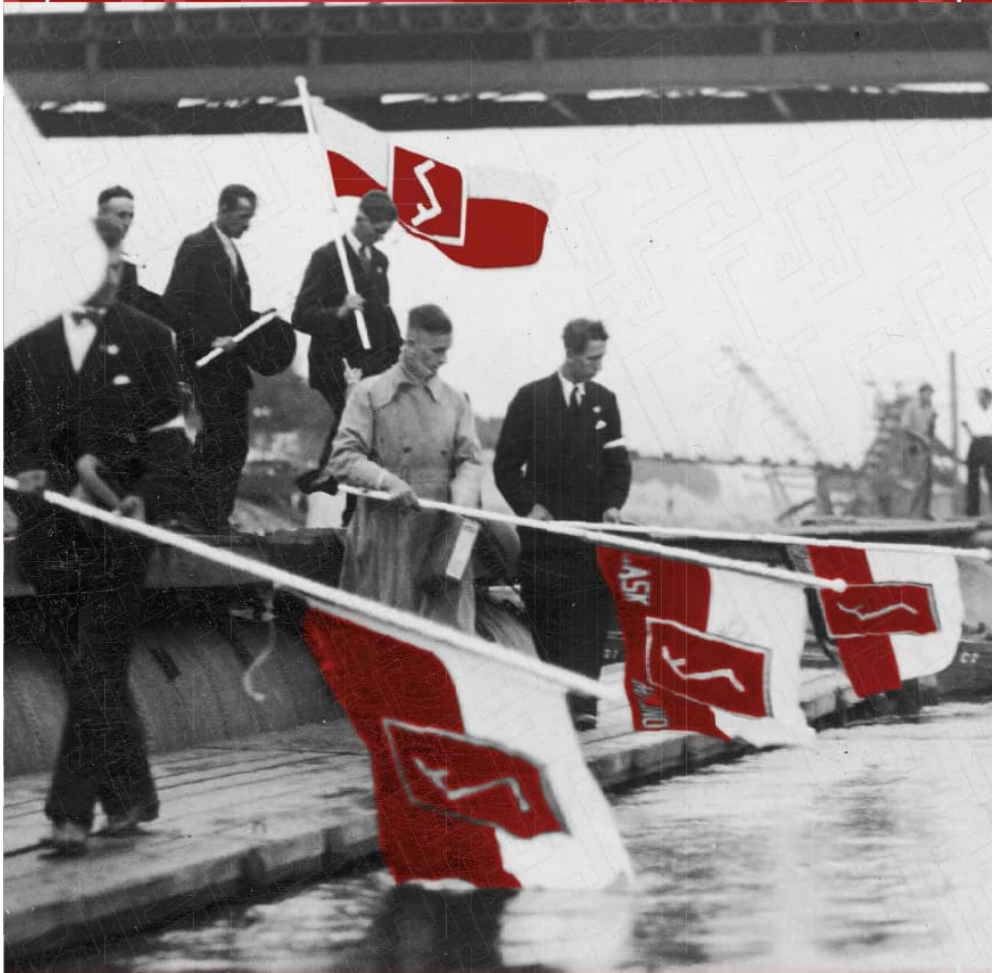
Plasze tytułowe poszczególnych części wystawy

"JESTEŚMY POLAKAMI!" ZWIĄZEK POLAKÓW W NIEMCZECH

"We are Poles!" Union of Poles in Germany

„Wir sind Polen!“ Der Bund der Polen in Deutschland

Zalubiny Roola z Włók, Warszawa 1934 r. (Zbiory NAC)
Rulla's wedding in the Hotel Roola 1934. Collection of NAC
Die Vermählung des Roola mit der Wirtin Wianczera 1934. Sammlung NAC

Autor | Author | Autor: dr Paweł Waroń

Opracowanie graficzne | Graphic design | Graphische Bearbeitung: Paweł Drzewiński

Koordynatorzy | Coordinators | Koordinatoren: Izabela Brzezińska, Krzysztof Drazba, dr Paweł Waroń

Recenzja | Review | Rezension: dr Bartosz Kuświk

Recenzja projektu graficznego | Graphic design review | Rezension des graphischen Entwurfs: Paulina Gula

Korekta | Proofreading | Korrektur: Monika Karolczuk

Tłumaczenie na język angielski | English translation | Übersetzung ins Englische: Katarzyna Jopek

Tłumaczenie na język niemiecki | German translation | Übersetzung ins Deutsche: dr Wieńczysław Niemirowski

Na wystawie zaprezentowano materiały pochodzące ze zbiorów: Biblioteki Narodowej (BN), Biblioteki Uniwersyteckiego (BUO), Instytutu Północnego im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie (IP), Instytutu Śląskiego (IS), Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Śląskiej Biblioteki Cyfrowej (ŚBC) oraz domeny publicznej.

The exhibition uses materials from the collections of: National Library (BN), Library of the University of Opole (BUO), Wojciech Kętrzyński Northern Institute in Olsztyn (IP), Silesia Institute (IS), National Digital Archives (NAC), Silesian Digital Library (ŚBC) and the public domain.

In der Ausstellung wurden Materialien aus den folgenden Sammlungen präsentiert: Nationalbibliothek (NB), Universitätsbibliothek Opole (UBO), W. Kętrzyński-Nord-Institut in Olsztyn (INO), Schlesiens Institut (Schles), Nationales Digitales Archiv (NDA), Schlesiens Digitale Bibliothek (SchlesDB) und Öffentliche Domäne.

Twórcy wystawy dążyli wszelkimi środkami, aby ustalić wszystkich autorów wykorzystanych materiałów. Nie zawsze było to możliwe. W razie wątpliwości prosimy o kontakt z Oddziałowym Biurem Edukacji Narodowej w Gdańsku.

The creators of the exhibition have made every effort to identify all authors of the materials used. It was not always possible. If in doubt, please contact the Branch Office of National Education in Gdańsk.

Die Autoren der Ausstellung waren sehr bemüht, die Autorenschaft aller genutzten Materialien festzustellen, was nicht immer möglich war. In Zweifelsfällen bitten wir um einen Kontakt mit dem Büro für nationale Bildung der Zweigmiederlassung Gdańsk.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

GÓRNY ŚLĄSK

(część Dzielnicy I – obecnie woj. śląskie)

Upper Silesia (part of District I – now the Silesia Province)

Oberschlesien (Teil des Landesverbandes I – heute Woiwodschaft Schlesien)

„Młody Polak w Niemczech”, dodatek do tytułu „Polak w Niemczech”.
(Zbiory Muzeum w Gliwicach)

„Młody Polak w Niemczech”, supplement to „Polak w Niemczech”.

(Collections of Museum in Gliwice)

„Młody Polak w Niemczech”, Beilage des Zeitschrift „Polak w Niemczech”.

(Sammlungen des Museums in Gliwice)

Autor | Author | Autor: Renata Skoczek

Opracowanie graficzne | Graphic design | Graphische Bearbeitung: Paweł Drzewiński, Michał Bartłomowicz

Koordynatorzy | Coordinators | Koordinatoren: Izabela Brzezińska, Krzysztof Drazba, dr Paweł Warot

Recenzja | Review | Rezension: dr Bartosz Kuświk

Recenzja projektu graficznego | Graphic design review | Rezension des graphischen Entwurfs: Paulina Gula

Korekta | Proofreading | Korrektur: Monika Karolczuk

Tłumaczenia na język angielski | English translation | Übersetzung ins Englische: Katarzyna Jopek

Tłumaczenia na język niemiecki | German translation | Übersetzung ins Deutsche: dr Wieńczysław Niemirowski

Partner | Partner | Partner: Muzeum Miejskie w Zabrzu | City Museum in Zabrze | Stadtmuseum Zabrze

Na wystawie wykorzystano zbiory: Archiwum Państwowego w Opolu (APO), Biblioteki Śląskiej w Katowicach,

Muzeum Górnosląskiego w Bytomiu, Muzeum w Gliwicach, Muzeum w Raciborzu, Muzeum Miejskiego w Zabrzu,

Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC).

The exhibition uses materials from the collections of: State Archives in Opole (APO),

Silesian Library in Katowice, Upper Silesian Museum in Bytom, Museum in Gliwice,

Museum in Racibórz, City Museum in Zabrze, National Digital Archives (NAC).

In der Ausstellung präsentiert man Materialien aus den Sammlungen

des Staatsarchivs in Opole (SAO), der Schlesischen Bibliothek in Katowice,

des Oberschlesischen Museums in Bytom, des Museums in Gliwice, des Museums in Racibórz,

des Stadtmuseums Zabrze, des Nationalen Digitalen Archivs (NDA).

Podziękowania | Acknowledgments | Danksgungen: Maciej Drań, Piotr Hnatyżyn,

Adam Krupa, Joanna Puchalski

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

DOLNY ŚLĄSK

Lower Silesia
Niederschlesien

Telegram z życzeniami imiennymi dla J. Stache od polskich organizacji, Wrocław 1928 r. (Zbiory MNW)

Telegram with name day wishes for J. Stache from Polish organizations, Wrocław 1928. (Collections of MNW)

Telegram mit Namensgedächtnistagen für J. Stache von polnischen Organisationen, Wrocław 1928. (Sammlungen MNW)

Wycieczka Polaków z Westfalii i Nadrenii w otoczeniu harcerzy polskich z Wrocławia, Bytomia i Opola. Harcerze wrocławscy pośrodku grupy, widoczni w krótkich spodniach i białych bluzach, od lewej: Stanisław Urbanowicz, Wiktor Urbanowicz i M. Sarapata, Hallerowa 1928 r. (Zbiory MNW)

Tribe of Poles from Westphalia and the Rhineland surrounded by Polish scouts from Wrocław, Bytom and Opole. Wrocław scouts in the middle of the group. Visible in shorts and white blouses, from the left: Stanisław Urbanowicz, Wiktor Urbanowicz and M. Sarapata, Hallerowa 1928. (Collections of MNW)

Anflug von Polen aus Westfalen und aus dem Rheinland im Begleitung von polnischen Pfadfindern aus Wrocław, Bytom und Opole. Die wrocławer Pfadfinder befinden sich in der Mitte der Gruppe. Kurze Hosen und weiße Hemdblusen tragen von links: Stanisław Urbanowicz, Wiktor Urbanowicz und M. Sarapata, Hallerowa 1928. (Sammlungen MNW)

Autor | Author | Autor: Jerzy Rudnicki

Opracowanie graficzne | Graphic design | Graphische Bearbeitung: Paweł Drzewiński, Joanna Pietruszewska

Koordynatorzy | Coordinators | Koordinatoren: Izabela Brzezińska, Krzysztof Drażba, dr Paweł Warot

Recenzja | Review | Rezension: dr Bartosz Kuświk

Recenzja projektu graficznego | Graphic design review | Rezension des graphischen Entwurfs: Paulina Guła

Korekta | Proofreading | Korrektur: Monika Karolczuk

Tłumaczenia na język angielski | English translation | Übersetzung ins Englische: Katarzyna Jopek

Tłumaczenia na język niemiecki | German translation | Übersetzung ins Deutsche: dr Włodzisław Niemirowski

Na wystawie zaprezentowano materiały pochodzące ze zbiorów: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu (AIPNW), Muzeum Narodowego we Wrocławiu (MNW), Biblioteki Narodowej (BN), Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Stowarzyszenia Wratistaviae Amici (SWA), Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej (WBC), SP nr 72 we Wrocławiu oraz domeny publicznej.

The exhibition uses materials from the collections of: Archive of the Institute of National Remembrance in Wrocław (AIPNW), National Museum in Wrocław (MNW), National Library (BN), National Digital Archives (NAC), Wratistaviae Amici Association (SWA), Greater Poland Digital Library (WBC), Primary School No. 72 in Wrocław, and the public domain.

In der Ausstellung wurden Materialien aus den folgenden Sammlungen präsentiert: Archiv des Institut für Nationales Gedenken in Wrocław (AIPNW), Nationalmuseum in Wrocław (NMW), Nationalbibliothek (NB), Nationales Digitales Archiv (NDA), Vereinigung Wratistaviae Amici (VWA), Großpolnische Digitale Bibliothek (GroßpDB), Grundschule Nr. 72 in Wrocław und öffentliche Domäne.

Twórcy wystawy dążyli wszelkimi staraniami, aby uatwić wszystkich autorów wykorzystanych materiałów. Nie zawsze było to możliwe. W razie wątpliwości prosimy o kontakt z Oddziałowym Biurem Edukacji Narodowej we Wrocławiu.

The creators of the exhibition have made every effort to identify all authors of the materials used. It was not always possible. In doubt, please contact the Branch Office of National Education in Wrocław.

Die Autoren der Ausstellung waren sehr bemüht, die Autorschaft aller genutzten Materialien festzustellen, was nicht immer möglich war. In Zweifelsfällen bitten wir um einen Kontakt mit dem Büro für nationale Bildung der Zweigniederlassung Wrocław.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział we Wrocławiu

ŚLĄSK OPOLSKI

Opole Silesia
Oppelner Schlesien

„Nasi Bracia z Niemiec”, zlot ZHP w Spale w 1935 r., fot. „Harcerz Polak w Niemczech”, 1935 r. (Zbiory prof. Michała Lis)

„Our Brothers from Germany”, rally of the Polish Scouting and Guiding Association in Spale in 1935, photo: Krzysztof Pasi w Niemczech, 1935. (Collections of Professor Michał Lis)

„Unsere Brüder aus Deutschland”, Treffen des Polnischen Pfadfinderverbandes in Spale im Jahr 1935, Foto: „Harcerz Polak w Niemczech”, 1935, Darstellungen von Prof. Michał Lis

Autor | Author | Autor: dr Iwona Demczyszak

Opracowanie graficzne | Graphic design | Graphische Bearbeitung: Paweł Dizewiński, Joanna Pietruszewska

Koordynatorzy | Coordinators | Koordinatoren: Izabela Brzezińska, Krzysztof Drajba, dr Paweł Warot

Recenzja | Review | Rezension: dr Bartosz Kuświk

Recenzja projektu graficznego | Graphic design review | Rezension des graphischen Entwurfs: Paulina Guta

Korekta | Proofreading | Korrektur: Monika Karolczuk

Tłumaczenia na język angielski | English translation | Übersetzung ins Englische: Katarzyna Jopek

Tłumaczenia na język niemiecki | German translation | Übersetzung ins Deutsche: dr Więcysław Niemirowski

Na wystawie zaprezentowano materiały pochodzące ze zbiorów: Archiwum Państwowego w Opolu (AP w Opolu), Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego (BUO), Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Śląskiej Biblioteki Cyfrowej (ŚBC), Muzeum Śląska Opolskiego (MŚO), Muzeum Wsi Opolskiej (MWO), Stefania Topoli, Anny Kołny, prof. Michała Lis, Marii Kwoczek, rodziny Nabzdzyków oraz domeny publicznej.

The exhibition uses materials from the collections of: State Archives in Opole (AP in Opole), Library of the University of Opole (BUO), National Digital Archives (NAC), Silesian Digital Library (ŚBC), Opole Silesian Museum (MŚO), Opole Country Museum (MWO), Stefania Topola, Anna Kołny, Professor Michał Lis, Maria Kwoczek, the Nabzdzyk family, and the public domain.

In der Ausstellung wurden Materialien aus den folgenden Sammlungen präsentiert: Staatsarchiv in Opole (StAO), Universitätsbibliothek Opole (UBO), Nationales Digitales Archiv (NDA), Schlesische Digitale Bibliothek (SchlesDB), Museum des Oppelner Schlesiens (MOŚchles), Museum des Oppelner Dorfes (MOD), Stefania Topola, Anna Kołno, Professor Michał Lis, Maria Kwoczek, die Familie Nabzdzyk und öffentliche Domäne.

Twórcy wystawy dążyli wszelkimi staraniami, aby ustalić wszystkich autorów wykorzystanych materiałów. Nie zawsze było to możliwe. W razie wątpliwości prosimy o kontakt z Delegaturą IPN w Opolu.

The creators of the exhibition have made every effort to identify all authors of the materials used. It was not always possible. If in doubt, please contact the IPN Sub-Branch in Opole.

Die Autoren der Ausstellung waren sehr bemüht, die Autorschaft aller genutzten Materialien festzustellen, was nicht immer möglich war. In Zweifelsfällen bitten wir um einen Kontakt mit dem Büro für nationale Bildung der Zweigstellenleitung Opole.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Delegatura w Opolu

POGRANICZE

Borderland
Grenzland

Autor | Author | Autor: Piotr Orzechowski

Autor koncepcji wystawy | Concept of the exhibition | Konzeption der Ausstellung: dr Paweł Waroń

Opracowanie graficzne | Graphic design | Graphische Bearbeitung: Paweł Drzewiński, Konstancja Pieskaczyńska

Koordynatorzy | Coordinators | Koordinatoren: Izabela Brzezińska, Krzysztof Drazba, dr Paweł Waroń

Współpraca | Cooperation | Zusammenarbeit: Piotr Krzyżański

Recenzja | Review | Rezension: dr Bartosz Kuświk

Recenzja projektu graficznego | Graphic design review | Rezension des graphischen Entwurfs: Paulina Gula

Korekta | Proofreading | Korrektur: Monika Karolczuk

Tłumaczenia na język angielski | English translation | Übersetzung ins Englische: Katarzyna Jopek

Tłumaczenia na język niemiecki | German translation | Übersetzung ins Deutsche: dr Wieszczyśław Niemirowski

Na wystawie zaprezentowano materiały pochodzące ze zbiorów: „Gazety Lubuskiej” (GL), Biblioteki Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk (BIBL PAN), Muzeum Okręgowego im. Stanisława Staszica w Pile (MOP), Muzeum Stanisława Staszica w Pile (MSS), Muzeum Ziemi Złotowskiej (MZZ), Muzeum Ziemi Międzyrzeckiej im. Alfy Kowalskiej (MZM), Towarzystwo Miłośników Ziemi Babimojskiej (TMZB), Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej, Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu (WBC/BU UAM).

The exhibition uses materials from the collections of: Gazeta Lubuska (GL), Institute of Literary Research Library of the Polish Academy of Sciences (BIBL PAN), Stanisław Staszic District Museum in Pila (MOP), Stanisław Staszic Museum in Pila (MSS), Museum of the Złotów Region (MZZ), Alf Kowalski Museum of the Międzyrzecze Region (MZM), Society of the Babimost Region Lovers (TMZB), Greater Poland Digital Library/University Library in Poznań (WBC/BU UAM).

In der Ausstellung wurden Materialien aus den folgenden Sammlungen präsentiert: „Gazeta Lubuska” (GL), Bibliothek des Instituts für Literaturforschung der Polnischen Akademie der Wissenschaften (BIBLPAW), Stanisław-Staszic-Museum in Pila (SSBM), Stanisław-Staszic-Bezirksmuseum in Pila (SSBM), Museum des Landes Złotów (MLZ), Alf-Kowalski-Museum des Landes Międzyrzecze (AKMLM), Verein der Freunde des Landes Babimost (VFLB), Großpolnische Digitale Bibliothek/Universitätsbibliothek der Adam-Mickiewicz-Universität (GroßPDB/UBAMU).

Twórcy wystawy dążyli wszelkimi staraniami, aby ustalić wszystkich autorów wykorzystanych materiałów. Nie zawsze było to możliwe. W razie wątpliwości piszemy o kontakcie z Oddziałowym Biurem Edukacji Narodowej IPN w Poznaniu.

The creators of the exhibition have made every effort to identify all authors of the materials used. It was not always possible. If in doubt, please contact IPN Branch Office of National Education in Poznań.

Die Autoren der Ausstellung waren sehr bemüht, die Adressen aller genutzten Materialien festzustellen, was nicht immer möglich war. In Zweifelsfällen bitten wir um einen Kontakt mit dem Büro für nationale Bildung der Zweigstellenleitung Poznań.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Poznaniu

POMORZE ZACHODNIE I ZIEMIA LUBUSKA

Western Pomerania and Lubusz Region

Pommern und Lebus

Polski chór dziecięcy w Szczecinie, fotografia grupowa młodych chórzystów w strojach krakowskich. (Zbiory NAC)

Polen Kinderchor in Szczecin, Gruppenfoto

of young chorists in Krakow costumes. (Collection NAC)

Der polnische Kinderchor in Szczecin, Gruppenfoto

Junger Chorleiter in Krakauer Volksstücken. (Sammlung NAC)

Autor | Author | Autor: Jakub Wojewoda

Autor koncepcji wystawy | Concept of the exhibition | Konzeption der Ausstellung: dr Paweł Warot

Opracowanie graficzne | Graphic design | Graphische Bearbeitung: Paweł Dzięwiński, Maciej Frycz

Koordynatorzy | Coordinators | Koordinatoren: Izabela Brzańska, Krzysztof Drazba, dr Paweł Warot

Recenzja | Review | Rezension: dr Bartosz Kuświk

Recenzja projektu graficznego | Graphic design review | Rezension des graphischen Entwurfs: Paulina Gula

Korekta | Proofreading | Korrektur: Monika Karolczuk

Tłumaczenia na język angielski | English translation | Übersetzung ins Englische: Katarzyna Jopek

Tłumaczenia na język niemiecki | German translation | Übersetzung ins Deutsche: dr Włodzisław Niemirowski

Partner projektu | Project partner | Projektpartner: Muzeum Narodowe w Szczecinie

Na wystawie zaprezentowano materiały pochodzące ze zbiorów: Muzeum Narodowego w Szczecinie (MN w Szczecinie), Muzeum „Dom Szewca” w Paszewie (MDS w Paszewie), Archiwum Państwowego w Szczecinie (AP w Szczecinie), Książnicy Pomorskiej (KP w Szczecinie), LO im. Aleksandra Omięczyńskiego w Gryfnie (LO w Gryfnie), Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Dariusza Brodka, ks. prałata dr. Aleksandra Zięwińskiego.

The exhibition uses materials from the collections of: Museum National in Szczecin (MN in Szczecin), „Dom Szewca” Museum in Paszew (MDS in Paszew), State Archives in Szczecin (AP in Szczecin), Pomeranian Library (KP in Szczecin), Aleksander Omięczyński High School in Gryfno (LO in Gryfno), National Digital Archives (NAC), Dariusz Brodek, Priest Dr. Aleksander Zięwiński.

In der Ausstellung wurden Materialien aus den folgenden Sammlungen präsentiert: Nationalmuseum in Szczecin (NMS), Museum „Dom Szewca” in Paszew (MDS), Staatsarchiv in Szczecin (StAS), Pommersche Bibliothek (PB), Archiv der Aleksander Omięczyński-Oberschule in Gryfno (AOOG), Nationales Digitales Archiv (NDA), Dariusz Brodek, Pfarrer Dr. Aleksander Zięwiński.

Tęczy wystawy dążyli wszelkimi staraniami, aby ustalić wszystkich autorów wykorzystanych materiałów. Nie zawsze było to możliwe. W razie wątpliwości prosimy o kontakt z Oddziałowym Biurem Edukacji Narodowej w Szczecinie.

The creators of the exhibition have made every effort to identify all authors of the materials used. It was not always possible. In case of doubt, please contact the Branch Office of National Education in Szczecin.

Die Autoren der Ausstellung waren sehr bemüht, die Autoren aller genutzten Materialien festzustellen, was nicht immer möglich war. In Zweifelsfällen bitten wir um einen Kontakt mit dem Büro für nationale Bildung der Zweigabteilung Szczecin.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Szczecinie

MUZELUM NARODOWE
w Szczecinie

NA ZACHÓD OD ODRY

West of the Oder
Westlich der Oder

Kongres Związku Polaków w Niemczech,
Berlin, 6 marca 1938 r. (Zbiory BUO)

The Congress of the Union of Poles in Germany
Berlin, 6 March 1938. (Collection BUO)
Kongress der Polen in Deutschland
Berlin, 6. März 1938. (Sammlungen UB)

Autor | Author | Autor: dr Paweł Waroń

Opracowanie graficzne | Graphic design | Graphische Bearbeitung: Paweł Drzewiński

Koordynatorzy | Coordinators | Koordinatoren: Izabela Brzezińska, Krzysztof Drazba, dr Paweł Waroń

Recenzja | Review | Rezension: dr Bartosz Kuświk

Recenzja projektu graficznego | Graphic design review | Rezension des graphischen Entwurfs: Paulina Gula

Korekta | Proofreading | Korrektur: Monika Karolczuk

Tłumaczenia na język angielski | English translation | Übersetzung ins Englische: Katarzyna Jopek

Tłumaczenie na język niemiecki | German translation | Übersetzung ins Deutsche: dr Włodzisław Niemtrowski

Na wystawie zaprezentowano materiały pochodzące ze zbiorów: Archiwum Akt Nowych (AAN),

Biblioteki Narodowej (BN), Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego (BUO), Instytutu Śląskiego (IS),

Mazowieckiej Biblioteki Cyfrowej (MBC), Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Śląskiej Biblioteki

Cyfrowej (SBCC) oraz domeny publicznej.

The exhibition uses materials from the collections of the: New Files Archive (AAN), National Library

(BN), Library of the University of Opole (BUO), Silesian Institute (IS), Masovia Digital Library (MBC),

National Digital Archives (NAC), Silesian Digital Library (SBCC) and the public domain.

In der Ausstellung wurden Materialien aus den folgenden Sammlungen präsentiert: Archiv Neuer
Akten (ANA), Nationalbibliothek (NB), Universitätsbibliothek Opole (UBO), Schliesisches Institut (Schlies),
Mazowisches Digitales Archiv (MDA), Nationales Digitales Archiv (NDA), Schliesische Digitale Bibliothek
(SchlesDB) und Öffentliche Domäne.

Twórcy wystawy dołożyli wszelkich starań, aby ustalić wszystkich autorów wykorzystanych materiałów. Nie zawsze
było to możliwe. W razie wątpliwości prosimy o kontakt z Oddziałowym Biurem Edukacji Narodowej w Gdańsku.

The creators of the exhibition have made every effort to identify all authors of the materials used. It was not always
possible. If in doubt, please contact the Branch Office of National Education in Gdańsk.

Die Autoren der Ausstellung waren sehr bemüht, die Autorenschaft aller genutzten Materialien festzustellen, was
nicht immer möglich war. In Zweifelsfällen bitten wir um einen Kontakt mit dem Büro für nationale Bildung der
Zweigabteilung Gdańsk.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

WARMIA MAZURY POWIŚLE

Warmia, Masuria, Powiśle

Ermland, Masuren, Unteres Weichseltal

Rycina zamku kapituły warmińskiej w Olsztynie. (Zbiory IS)
Illustration with the coat of the Warmian Chapter in Olsztyn. (Collection of IS)
Die Abbildung der Burg des ermländischen Domkapitel in Olsztyn. (Zbiory IS)

Autor | Author | Autor: dr Paweł Waroń

Opracowanie graficzne | Graphic design | Graphische Bearbeitung: Paweł Drzewiński

Koordynatorzy | Coordinators | Koordinatoren: Izabela Brzezińska, Krzysztof Drazba, dr Paweł Waroń

Recenzja | Review | Rezension: dr Bartosz Kuświk

Recenzja projektu graficznego | Graphic design review | Rezension des graphischen Entwurfs: Paulina Gula

Korekta | Proofreading | Korrektur: Monika Karolczuk

Tłumaczenia na język angielski | English translation | Übersetzung ins Englische: Katarzyna Jopek

Tłumaczenia na język niemiecki | German translation | Übersetzung ins Deutsche: dr Wiesław Niemirowski

Na wystawie zaprezentowano materiały pochodzące ze zbiorów: Archiwum Akt Nowych (AAN), Biblioteki Narodowej (BN), Biblioteki Uniwersyteckiego Opolskiego (BUO), Domu Gazety Olsztyńskiej (DGO), Instytutu Północnego im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie (IP), Instytutu Śląskiego (IS), Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie (MWIM), Muzeum Zamkowego w Malborku (MZM), Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Śląskiej Biblioteki Cyfrowej (ŚBC), Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Cyfrowej (W-MBC) oraz domeny publicznej.

The exhibition uses materials from the collections of: New Files Archive (AAN), National Library (BN), Library of the University of Opole (BUO), House of Gazeta Olsztyńska (DGO), Wojciech Kętrzyński Northern Institute in Olsztyn (IP), Silesian Institute (IS), Warmia and Masuria Museum in Olsztyn (MWIM), Malbork Castle Museum (MZM), National Digital Archive (NAC), Silesian Digital Library (ŚBC), Warmia and Masuria Digital Library (W-MBC) and the public domain.

In der Ausstellung wurden Materialien aus den folgenden Sammlungen präsentiert: Archiv Neuer Akten (ANA), Nationalbibliothek (NB), Universitätsbibliothek Opole (UBO), Haus der Gazeta Olsztyńska (HGO), W. Kętrzyński-Nord-Institut in Olsztyn (NIO), Nationales Digitales Archiv (NDA), Schlesiendes Institut (SchlesI), Museum für Ermland und Masuren in Olsztyn (MEM), Das Schlossmuseum in Malbork (SchlossMM), Schlesiendes Digitale Bibliothek (SchlesDB), Ermland-Masuren Digitale Bibliothek (E-MDB) und Öffentliche Domäne.

Twórcy wystawy dążyli wszelkimi sposobami, aby uławić wszystkich autorów wykorzystanych materiałów. Nie zawsze było to możliwe. W razie wątpliwości prosimy o kontakt z Oddziałowym Biurem Edukacji Narodowej w Gdańsku.

The creators of the exhibition have made every effort to identify all authors of the materials used. It was not always possible. If in doubt, please contact the Branch Office of National Education in Gdańsk.

Die Autoren der Ausstellung waren sehr bemüht, die Autorschaft aller genutzten Materialien festzustellen, was nicht immer möglich war. In Zweifelsfällen bitten wir um einen Kontakt mit dem Büro für nationale Bildung der Zweigstellenbildung Gdańsk.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

ZIEMIA LĘBORSKO-BYTOWSKA

Lębork-Bytów region
Die Lande Lębork-Bytów

II Zjazd Młodzieży Polskiej z Zagranicy odbył się w lipcu 1915 r. w Koszalinie. Brał w nim udział także przedstawiciel ZPwK (Zbiory NAC)

The 2nd Rally of Poles from Abroad took place in July 1915 in Koszalin. It was attended by the representative of ZPwK (Collection of NAC)

Das 2. Treffen der polnischen Jugend aus dem Ausland fand im Juli 1915 in Koszalin statt. Teilnehmer waren auch Vertreter des Bundes der Polen in Deutschland (Bundestreffen NCA)

Autor | Author | Autor: dr Barbara Męczykowska

Autor koncepcji wystawy | Concept of the exhibition | Konzeption der Ausstellung: dr Paweł Waroń

Opracowanie graficzne | Graphic design | Graphische Bearbeitung: Paweł Drzewiński

Koordynatorzy | Coordinators | Koordinatoren: Izabela Brzezińska, Krzysztof Drazba, dr Paweł Waroń

Recenzja | Review | Rezension: dr Bartosz Kuświk

Recenzja projektu graficznego | Graphic design review | Rezension des graphischen Entwurfs: Paulina Gula

Korekta | Proofreading | Korrektur: Monika Karolczuk

Tłumaczenie na język angielski | English translation | Übersetzung ins Englische: Katarzyna Jopek

Tłumaczenie na język niemiecki | German translation | Übersetzung ins Deutsche: dr Wierczyśław Niemirowski

Na wystawie zaprezentowano materiały pochodzące ze zbiorów: Archiwum Diecezjalnego w Pelplinie (AD w Pelplinie), Archiwum Państwowego w Koszalinie (APwK), Archiwum Państwowego w Koszalinie Oddział w Słupsku (APwK Oddział w Słupsku), Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk (BG PAN), Biblioteki Narodowej (BN), Biblioteki Śląskiej w Katowicach (BŚ w Katowicach), Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu (BUwT), Miejskiej Biblioteki Publicznej w Złotowie (MBP w Złotowie), Muzeum Piłmienińnicwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wajherowie (MPiMKP w Wajherowie), Muzeum Zachodniokaszubskiego w Bytowie (MZ w Bytowie), Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Szkoły Podstawowej im. Obrońców Polski na Ziemi Ugozkiej w Ugozszczy (SP w Ugozszczy).

The exhibition uses materials from the collections of: Diocesan Archives in Pelplin (AD in Pelplin), State Archives in Koszalin (APwK), State Archives in Koszalin, Branch in Słupsk (APwK Branch in Słupsk), Gdańsk Library of the Polish Academy of Sciences (BG PAN), National Library (BN), Silesian Library in Katowice (BŚ in Katowice), University Library in Toruń (BUwT), Municipal Public Library in Złotów (MBP in Złotów), Museum of Kashubian-Pomeranian Literature and Music in Wajherowo (MPiMKP in Wajherowo), West Kashubian Museum in Bytów (MZ in Bytów), National Digital Archives (NAC), Defenders of Polishness in the Ugozsch Region Primary School in Ugozsch (SP in Ugozsch).

In der Ausstellung wurden Materialien aus den folgenden Sammlungen präsentiert: Diözesanarchiv in Pelplin (DAP), Staatsarchiv in Koszalin (SIAK), Staatsarchiv in Koszalin Zweigstelle Słupsk (SIAK/ZS), Danziger Bibliothek der Polnischen Akademie der Wissenschaften in Gdańsk (DBdPAW), Schlesische Bibliothek in Katowice (SchlesBK), Universitätsbibliothek in Toruń (UBT), Öffentliche Stadtbibliothek in Złotów (Oft.St.Bibl.Z), Museum für Schlittium und Kaschubisch-Pommersche Musik in Wajherowo (MischukPM), Westkaschubisches Museum in Bytów (WKM), Grundschule in Ugozsch (GSU).

Twórcy wystawy dążyli wszelkimi siłami, aby ułoić wszystkich autorów wykorzystanych materiałów. Nie zawsze było to możliwe. W razie wątpliwości prosimy o kontakt z Oddziałowym Biurem Edukacji Narodowej w Gdańsku.

The creators of the exhibition have made every effort to identify all authors of the materials used. It was not always possible. If in doubt, please contact the Branch Office of National Education in Gdańsk.

Die Autoren der Ausstellung waren sehr bemüht, die Autorschaft aller genutzten Materialien festzustellen, was nicht immer möglich war. In Zweifelsfällen bitten wir um einen Kontakt mit dem Büro für nationale Bildung der Zweigstellenabteilung Gdańsk.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Gdańsku

Związek Polaków w Niemczech

Kończący I wojnę światową traktat wersalski zdecydował bezpośrednio i pośrednio o przebiegu niemal całej zachodniej i północnej granicy Polski, pozostawiając za kordonem ponad milionową rzeszę Polaków, zamieszkujących swoje odwieczne rodzime ziemie nad Odrą, Łyną, Bałtykiem, a od pokoleń nad Szprewą i Renem. Polacy żyli na tych terenach pomimo prowadzonej przez Niemców długotrwałej germanizacji. Ci spośród polskich działaczy narodowych i społecznych, którzy po powstaniach wielkopolskim i śląskich pozostali w granicach Niemiec, postanowili się zorganizować, aby wspólnie oprzeć się wroziej wobec polskiej mniejszości narodowej polityce niemieckiego rządu. Polacy działali na polu politycznym, społecznym, kulturalnym i gospodarczym.

W 1922 r. powołano Związek Polaków w Niemczech. Polacy posiadali w Niemczech swoje banki, spółdzielnie, przedsiębiorstwa, szkoły, przedszkola, biblioteki. Wydawali książki, gazety, różnego rodzaju czasopisma. Kultywowana była rodzima tradycja, pomimo przeszkód rozwijała się sztuka. Trudne położenie Polaków w Niemczech pogorszyło się jeszcze bardziej, kiedy niemieccy obywatele w 1933 r. w wolnych wyborach powierzyli rządu zbrodniczej partii narodowosocjalistycznej Adolfa Hitlera. Odtąd Polacy podlegali zmasowanym represjom i terrorowi, łącznie z zabójstwami, a polskie placówki były napadane i niszczone.

Po wybuchu II wojny światowej Niemcy pozbawili Polaków statusu mniejszości narodowej, działalność Związku Polaków w Niemczech została zakazana, tak samo jak działalność wszystkich polskich organizacji. Działacze Związku trafili do obozów koncentracyjnych i więzień. Tam z powodu swojej przynależności narodowej i dotychczasowego manifestowania polskości byli torturowani i mordowani. Polski majątek został skonfiskowany przez rząd Rzeszy Niemieckiej. Do dziś Polacy nie odzyskali w Niemczech statusu mniejszości narodowej, nie zwrócono im zrabowanego majątku, nie zostały też Polsce wypłacone jakiegokolwiek reparacje wojenne.

Tekst: dr Paweł Warot